

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЯ ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ ОБЛІКОВИХ ПРИНЦИПІВ

Конкурентне ринкове середовище, у якому функціонують підприємства, вимагає постійної уваги і прийняття ефективних заходів щодо забезпечення економічної безпеки суб'єктів за рахунок раціональної побудови інформаційної системи. Для ефективного управління діяльністю підприємств особливе значення має облікова інформація, яка повинна бути відповідним чином захищена і використовуватись для прийняття управлінських рішень для безперервної діяльності, вирішення стратегічних завдань власниками та менеджерами.

Кожне підприємство повинне мати власну концепцію економічної безпеки, у якій мають бути чітко визначені такі питання, що стосуються облікової та звітної інформації:

- облікова інформація повинна використовуватися для попередження небажаних зовнішніх та внутрішніх загроз щодо ефективної діяльності, досягнення високих її результатів, фінансової стійкості та незалежності підприємства;
- має бути створена система захисту самої інформації з метою недопущення її знищення, фальсифікації, розголошення чи використання в цілях нанесення матеріальної та іншої шкоди підприємству та її власникам. Останнє стосується лише інформації, що містить комерційну таємницю. Облікова та звітна інформація, що офіційно оприлюднюється, такого захисту не потребує, оскільки вона має бути доступною для будь-якого користувача.

У найпростішому розумінні, економічну безпеку підприємства трактують як розроблену систему заходів з метою збереження майна та інформації суб'єкта господарювання відповідно до обраної стратегії та дотримання принципу безперервності діяльності підприємства. Деякі економісти звужують значення поняття та розглядають безпеку лише через призму захисту облікової та іншої інформації [1, с. 255], що, на наш погляд, є лише частиною системи економічної безпеки підприємства.

Більш важливим, ніж захист самих облікових даних, може бути надання обліковою системою інформації про негативні наслідки діяльності підприємства, його схильність до банкрутства, а також здійснення бухгалтерською службою контролю за збереженням майна та інше.

Дотримання правил та вимог економічної безпеки закладено в основних принципах бухгалтерського обліку, які проф. Пушкар М.С. уводить у

ранг закономірностей методології обліку, хоча, як стверджує він, встановлені законодавством принципи не завжди можна віднести до закономірностей [2, с.30].

До таких умовностей найперше відносять принцип обачності – консерватизму, що передбачає обережність в оцінці активів і доходів та недопущення недооцінки зобов'язань та витрат. Напевно, виходячи з цього принципу, розробники вітчизняних облікових стандартів при встановленні сучасного формату балансу вилучають зі складу власного капіталу створені резерви під майбутні виплати та відносять їх до так званих забезпечень (II розділ пасиву балансу). За структурою побудови пасиву сучасного балансу забезпечення під виплату відпусток, гарантійних зобов'язань, інші страхові резерви потрібно відносити до залученого капіталу, тобто зобов'язань, хоча такі забезпечення вважати зобов'язаннями проблематично, оскільки вони не є ідентифікованими, невідомо, кому персонально треба здійснювати виплати. У багатьох випадках виплати за ними можуть й не наступити. А саме вилучення створених резервів зі складу власного капіталу знижує показники фінансової стійкості, незалежності підприємств, робить їх непривабливими, особливо для іноземних інвесторів, оскільки у багатьох країнах створені резерви рахують складовою власного капіталу (Росія, США та деякі країни західної Європи).

Зворотну картину можна простежити у регламентуванні процедури виведення основних засобів, призначених для продажу, із необоротних активів та зарахування їх до складу товарів з відображенням в окремому IV розділі активу Балансу «Необоротні активи та групи вибуття». У майбутньому такі активи можуть бути й непродані, на них може не знайтися покупця, їх прийдеться уцінювати, списувати на збитки, тому такий підхід суперечить принципу обачності й тим самим порушується дуже важливе правило побудови активу балансу за принципом зростання ліквідності майна підприємства, що також немаловажно у дотриманні консервативного підходу в оцінці активів та виробленні правил економічної безпеки суб'єкта.

Але найбільше значення у плані економічної безпеки, на наш погляд, має визначення рамок і правил дотримання принципу безперервності, за яким оцінка активів і зобов'язань підприємства має здійснюватися, виходячи з припущення, що його діяльність буде тривати й надалі. Важливість проблеми безперервності діяльності як складової економічної безпеки підприємства пов'язують, найперше, із настанням світової фінансової економічної кризи. Власники, інвестори хочуть мати впевненість у тому, що підприємства, проекти, програми, у які вкладаються кошти, будуть ефективно функціонувати й надалі, їм не загрожує скорочення чи банкрутство і таку впевненість вони очікують отримати на підставі показників звітності, яка складена за даними обліку.

Варто зазначити, що на даний час як у вітчизняній, так і у світовій практиці відсутні визначені критерії визнання безперервності. Наприклад, Глен А. Велш і Деніел Г. Шорт вважають безперервність умовністю [3, с.146], Хендріксен Е.С. та Ван Бреда М.Ф. вважають її постулатом [4, с.101], Бутинець Ф.Ф., Соколов Я.В., Панков Д.О. уводять безперервність у ранг концептуальної основи обліку [5, с.170].

За вітчизняними Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку та Міжнародними стандартами фінансової звітності безперервність вважається принципом, за яким організують бухгалтерський облік та фінансову звітність на підприємстві, у відповідності до яких безперервність – це важливий принцип, коли вважають, що підприємство й надалі буде функціонувати у звичному режимі з достатнім ступенем ефективності й незмінною буде оцінка активів та зобов'язань.

У науковій літературі та практиці цей принцип трактують по-різному, що в деякій мірі суперечить діючому законодавству. Найбільш типовими відхиленнями від нормативного визначення принципу безперервності є:

- безперервність діяльності підміняють безперервністю ведення обліку;
- розглядають безперервність діяльності взагалі, а не оцінка активів і зобов'язань, як цього вимагають П(С)БО;
- тривалість безперервності обмежують в часі: звітним періодом чи роком;
- безперервність прив'язують до виконання усіх зобов'язань, реалізації активів, ліквідації підприємства;
- замість безперервності використовують інші терміни: неперервність, принцип діючого підприємства.

Звідси можна зробити висновок, що, з одного боку, допускається недооцінювання даного принципу (як наприклад, підміна безперервності діяльності безперервністю обліку, або обмеження його часовими рамками).

З іншого боку, на бухгалтерську службу підприємства покладають непосильну для неї та нереальна для виконання функцію – передбачення того, що підприємство буде функціонувати ефективно й надалі, чи навпаки, його діяльність буде згорнута, залишаться незадоволеними зобов'язання та ін.

Більш того, у п.18 П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» зазначено, якщо події після дати балансу свідчать про наміри підприємства припинити діяльність, або про неможливість її продовження, то фінансову звітність складають без застосування принципу безперервності. А це означає, що:

- оцінка активів і зобов'язань здійснюється не за історичною (фактичною) собівартістю, як це робиться в умовах звичайної діяльності, а за ринковою вартістю з метою їх реалізації та погашення боргів;
- втрачає доречність поділ активів на необоротні та оборотні, всі вони стають оборотними з метою якнайшвидшої реалізації та погашення зобов'язань;

- усі зобов'язання (включаючи довгострокові) стають короткотерміновими;
- фактично втрачається сенс застосування майже усіх принципів ведення обліку і формування звітності безперервно діючого підприємства.

Чи може бухгалтер за таких умов самостійно визначати дотримується принцип безперервності на підприємстві, чи ні? Чи може він самостійно вирішувати усі вищезазначені питання, пов'язані з переоцінкою та перегрупуванням активів та зобов'язань? Звичайно ж – ні. Для того, щоб таким корінним чином змінити систему обліку, має бути прийняте рішення власниками, управлінцями і доведене для виконання обліковій службі.

Концепція економічної безпеки підприємства має визначатися з врахуванням установлених принципів бухгалтерського обліку: обачності, відповідності доходів та витрат і, особливо, безперервності. Визначення безперервності діяльності як елемента системи бухгалтерського обліку, так і в менеджменту в цілому – це умовність, припущення, рамки якого мають бути установлені при розробці облікової політики, вона має бути оголошена при складанні фінансової звітності (у примітках до неї), визначена і зафіксована у аудиторському висновку щодо підтвердження показників фінансової звітності. Рішення щодо проблеми безперервності, зміни системи менеджменту повинні приймати власники підприємства.

Література:

1. Євдокімов В.В. Особливості організації бухгалтерського обліку при забезпеченні економічної безпеки підприємства / В.В. Євдокімов, А.П.Дикий //Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Збірник наукових праць Української академії банківської справи НБУ. – Вип. 24. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – С. 255-264.
2. Пушкар М.С. Фінансовий облік : Підручник / М.С. Пушкар. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 628 с.
3. Глен А. Велш. Основи фінансового обліку. /Пер. з англ. О. Мінін та О. Ткач. // Глен А. Велш, Деніел Г. Шорт. – К.: Основи, 1997. – 943 с.
4. Хендриксен Э.С.Теория бухгалтерского учета. Пер. с англ. / Под ред. проф. Я.В. Соколова. // Хендриксен Э.С., Ван Бреда М.Ф. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 576 с.
5. Бутинец Ф.Ф.Бухгалтерский учет в зарубежных странах: Уч. пособие. // Бутинец Ф.Ф., Соколов Я.В., Панков Д.А., Горецкая Л.Л. – Житомир: ЧП «Рута», 2002. – 660 с.